

Butros Butros-Gali – svetski vizionar

Remebering Boutros Boutros-Ghali: A Visionary Internationalist and Global Leader – Tributes and Reminiscences, Federico Mayor, Negoslav Ostojić, Roberto Savio (eds), European Center for Peace and Development, Belgrade, 2018, 215 pp.

Knjiga *Sećanje na Butrosa Butrosa-Galija: svetski vizionar i globalni vođa (Remebering Boutros Boutros-Ghali: A Visionary Internationalist and Global Leader)*, u izdanju Evropskog centra za mir i razvoj Univerziteta za mir UN, posvećena je delu jedne od najistaknutijih ličnosti u svetu u drugoj polovini dvadesetog veka. Njen značaj nije samo u odavanju priznanja borcu za pravedniji svet nego i tome što je svedočanstvo o burnom vremenu kroz koje je svet prolazio zajedno s njim.

Butros Butros-Gali (1922–2016), rođen u Kairu, imao je životni put velikog kosmopolite. Smatrao se Egipćaninom, Arapinom i Afrikancem. Bio je oženjen egipatskom Jevrejkom. Poticao je iz najbogatije koptske hrišćanske pravoslavne porodice. Njegov deda, Butros Paša Gali, bio je prvi Kopt predsednik vlade Egipta za vreme britanske uprave, a otac Jusuf bio je ministar finansija. Butros Butros-Gali je završio studije u Kairu i Parizu gde je stekao i doktorat. Bio je profesor međunarodnog prava, spoljni član Ruske akademije nauka i počasni doktor više univerziteta.

Butros Butros-Gali je stekao i ogromno i raznovrsno iskustvo. Bio je direktor Centra za strategijske studije „Al Ahrama” i prva zvezda u egipatskoj novinarskoj zajednici. Skoro dvadeset godina bio je u vrhu egipatske diplomatije. Nekadašnji egipatski predsednik Anvar Sadat imenovao ga je 1977. godine za ministra inostranih poslova. Prema nepisanom pravilu, ministar spoljnih poslova mogao je biti samo sunit. No, kada je, zbog potpisivanja ugovora između Egipta i Izraela u Kemp Dejvidu, tadašnji ministar spoljnih poslova Ismail Fahmi podneo ostavku, a uskoro i njegov naslednik, Butros Butros-Gali je postao zamenik ministra inostranih poslova u toku deset godina za vreme kojih je Egipat, zbog mira s Izraelom, bio isključen iz Arapske lige. Butros Butros-Gali izabran je 3. decembra 1991. godine za generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, a dužnost je preuzeo 1. januara 1992. i ostao na njoj do kraja 1996. godine. Butros Butros-Gali je bio prvi Arapin i prvi Afrikanac na ovom položaju.

Po okončanju mandata generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, Butros Butros-Gali je postao generalni sekretar Međunarodne organizacije Frankofonije. Bio je na načelu i Egipatskog saveta za ljudska prava i član u nizu drugih ustanova i organizacija. Kraj životnog puta zatekao ga je na dužnost počasnog predsednika

Evropskog centra za mir i razvoj Univerziteta za mir Ujedinjenih nacija sa sedištem u Beogradu.

Butros Butros-Gali je bio svestrana ličnost renesansnog tipa, visoki stručnjak za međunarodno pravo, međunarodne odnose, državnik, pisac brojnih dela. Intelektualno i politički je sazrevao u vreme antikolonijalne borbe zemalja u razvoju i rasta njihovog uticaja u svetu u toku zlatnog doba Ujedinjenih nacija. Zemlje u razvoju su u Ujedinjenim nacijama videle sredstvo borbe protiv svih oblika dominacije, za unapređenje svetskog mira i ekonomskog i socijalnog razvoja kako su projektovani u okviru Pokreta nesvrstanosti i Grupe 77. To je uticalo na viđenje Butrosa Butrosa-Galija o ulozi Ujedinjenih nacija. On je smatrao da Organizacija ujedinjenih nacija mora da bude autonomna univerzalna organizacija, u službi svih naroda sveta, moćnih i slabih, razvijenih i nerazvijenih, bogatih i siromašnih, između članica Saveta bezbednosti i drugih članica, o ravnoteži u odnosima između država zasnovanoj na pravu i pravičnosti. Demokratija na unutrašnjem planu treba da bude praćena demokratizacijom na svetskom planu.

Glavni zadatak Ujedinjenih nacija je očuvanje mira i bezbednosti. U toku mandata Butrosa Butrosa-Galija vodila se rasprava oko toga kako se suočiti sa ratovima koji su izbijali na sve strane. Takozvana francuska škola podržavala je preventivnu diplomatiju. Američka škola je davala prednost preventivnoj vojnoj intervenciji. Butros-Gali se zalagao za treći put: predupređivanje narušavanja mira. Rešenje je vojno prisustvo snaga Ujedinjenih nacija koje bi upotrebljavale oružje samo za slučaj nužne odbrane. Na području Jugoslavije to je učinjeno samo u Makedoniji.

Butros Butros-Gali je gajio „konceptualni optimizam“, izražen u „Agendama“. Pokretač je izrade triju agenda: za mir, za razvoj i za demokratiju. Butros-Gali je posebno upamćen po *Agendi za mir*. Ovo delo sadrži duboko promišljanje o prevenciji sukoba, upravljanju sukobima i učvršćivanje mira čim se on postigne. Mir i demokratija se ne uspostavljaju dekretom. Butros Butros-Gali je bio za poredak u kome je međunarodno pravo osnova, a razvoj pogonska snaga svetskog poretka. On je verovao u snagu međunarodnog prava, važnost ljudskih prava i put ka sve većoj demokratizaciji kao garantiji za dva poretka – unutrašnjeg i međunarodnog. O miru treba misliti pre nego što rat izbije. Butros Butros-Gali je bio šampion pristupa predupređivanja ratova, prethodnog upozoravanja, posredovanja, širenja prosvete za mir, demokratsku kulturu i razvoj. Proces učvršćivanja mira uključuje: razoružanje, demobilizaciju, reintegraciju i povratak izbeglica. Butros Butros-Gali je nastojao da se bretonvudske ustanove uključe u obnovu zemalja koje su tek izašle iz ratova.

Butros Butros-Gali je bio delatni utopista. Stekao je međunarodni ugled ličnim dostignućima i svojstvima, jer iza njega nisu stajale moćne države i bogatstvo. Kao idealista, vojevao je za demokratizaciju međunarodnog političkog i ekonomskog sistema. Iskreno je verovao u visoke ciljeve iz kojih su osnovane Ujedinjene nacije – proces dekolonizacije i nacionalnog oslobođenja i za kolektivni napor zemalja u razvoju za menjanje sistema i za novi svetski poredak. Bio je posebno zabrinut za sudbinu arapskog sveta i Trećeg sveta uopšte. Butros-Gali je smatrao da je nacionalni interes Egipta diktirao nužnost da održava i razvija najvišu saradnju i sa Istokom i sa Zapadom.

Butros Butros-Gali je bio predani borac za toleranciju. Zalagao se za raznovrsnost kultura, jezika i religija. U knjizi *Put Egipta u Jerusalim*, pokazao je koliko je životno važan korak Egipta da izađe iz sukobljavanja sa Izraelom i iz trke u naoružanju koji su ruinirali zemlju. Pokazalo se da je to bilo u nacionalnom interesu Egipta. Doprineo je uspostavljanju mira između Egipta i Izraela i učestvovao u pripremanju odluke predsednika Egipta za priznanje države Izrael kao arhitekta sporazuma u Kemp Dejvidu.

„Nesreća Butrosa-Galija je što je služio kao generalni sekretar na raskršćima u evoluciji svetskog poretka posle Drugog svetskog rata”, kada su tradicionalna ograničenja ulozi generalnog sekretara UN uvećana. On je preuzeo dužnost u krajnje nepovoljnim okolnostima svetskih previranja – sloma SSSR-a, pobjede Zapada u Hladnom ratu i izbijanja velikog broja malih oružanih sukoba širom sveta. Raspadom SSSR-a krahirao je bipolarni svetski poredak. Preostala jedina supersila, pobednik Hladnog rata, sa pozivom na svoju misionarsku „izuzetnost”, teži da postane svetski hegemon. Vođen neoliberalnom ideologijom, Zapad uzima da je posle propasti socijalizma na delu „kraj istorije”, odnosno da je došlo vreme kapitalizma bez ograničenja. Tržište i sloboda kretanja kapitala su nova osnova međunarodnih odnosa. Sa dolaskom Ronalda Regana na vlast, SAD istupaju sa politikom *trade for aid*, što je značilo ukidanje pomoći nerazvijenim zemljama i prepuštanje pitanja razvoja velikim trgovinskim korporacijama.

Butros-Gali je, kao borac za interese zemalja u razvoju, ovaj stav smatrao veoma opasnim. U vreme Reganovog mandata, SAD otvoreno marginalizuju Ujedinjene nacije. Osokoljeni pobjedom u Hladnom ratu, SAD traže punu poslušnost svakoga u UN. Umesto da, u skladu sa Poveljom, deluje kao demokratska ustanova – „mi narodi” – to jest zajednica suverenih i ravnopravnih država članica, Ujedinjene nacije ostaju bez potrebnih sredstava i počinju da liče na „Crveni krst”. Butros Butros-Gali je na dekadenciju Ujedinjenih nacija gledao sa dubokim žaljenjem. Sukobljavanja na svetskoj pozornici su se pojačavala. Realpolitika sile sudara se sa aspiracijama međunarodne saradnje utelovljene u Povelji UN. Butrosu-Galiju je preostalo da bude svedok kako velike sile marginalizuju svetsku organizaciju.

Ciljevi za koje se borio Butros Butros-Gali bili su: trajna borba za pravedniji i demokratski svetski poredak i demokratizacija međunarodnih odnosa. Butros Butros-Gali je smatrao da su Ujedinjene nacije iznad svih država. On je utopijski verovao da Ujedinjene nacije mogu da rešavaju međunarodne probleme. U knjizi *Nepobedivi* izneo je stav da svaki generalni sekretar UN mora da „zastupa stvar zemalja u razvoju“, da Ujedinjene nacije moraju da budu glas najslabijih i najzapostavljenijih naroda, da ih „brani od štetnih efekata globalizacije i da im pomaže da nađu put uspeha u svetskoj privredi“. Generalni sekretar mora da štiti Povelju UN, a sve države moraju da priznaju isključivi međunarodni karakter njegove odgovornosti i njegovog štaba, a ne da teže da utiču na njega kako da ostvari poveren mandat. Ali, „centar“ je smatrao drukčije – da on treba da vodi svet, a ne Ujedinjene nacije i njen generalni sekretar.

Po stupanju na dužnost Butrosa Butrosa-Galija došlo je do trvenja sa SAD – državnim sekretarom Vorenom Kristoferom i ambasadorom SAD u UN Medlin Olbrajt. Glavni razlozi bili su vezani za način kako Ujedinjene nacije treba da postupaju u nizu sukoba koji su za njegovog mandata izbili širom sveta. Zalaganje Butrosa-Galija za uravnotežen odnos između velikih sila, naišlo je na oštro protivljenje posebno SAD kao supersile, koje nisu prihvatale multilateralizam. Butrosu-Galiju „intelektualna čvrstina i nezavisan karakter nisu dozvolili da prihvata zapovesti SAD“ (Horst Mahr). Nije se mirio sa dominacijom jedine supersile. Nije se ponašao kao podanik, nego kao pobunjenik protiv unipolarnog sveta i tutorstva jedne sile. Istrajao je u borbi za duh Povelje UN. Njegova doslednost u borbi za ove ciljeve je imala visoku cenu: nije dobio novi mandat generalnog sekretara krajem 1996. godine, iako su sve ostale članice glasale za njegov ponovni izbor. Medlin Olbrajt je stavila veto. Uprkos tome, Butros Butros-Gali je, pored Daga Hamaršelda, ostao upamćen kao najuspešniji generalni sekretar Ujedinjenih nacija i ostao jedini generalni sekretar koji je služio samo jedan mandat.

Posle odlaska iz Ujedinjenih nacija, Butros Butros-Gali je, na poziv Francuske, postao generalni sekretar Međunarodne organizacije Frankofonije, gde je nastojao da poveže zemlje frankofonije sa zemljama drugih latinskih jezika. Smatrao je da treba da se stvori kulturni front za odbranu francuskog jezika posredstvom saveza sa drugim latinskim jezicima sa učinkom većim nego što je jezički front. Opet je i tu imao neperilika, sada sa Francuzima. Oni nisu prihvatili njegovu zamisao.

Za Butrosa Butrosa-Galija se govorilo: „(n)ikada nije omanuo u svojim zadacima. A toliko ambicije i toliko inteligencije, toliko truda da bi došao do kraja čemera“. Zahvaljujući svojoj filozofiji i doslednosti u borbi za njeno ostvarivanje, Butros-Gali je završio međunarodnu diplomatsku karijeru kao počasni predsednik Evropskog centra za mir i razvoj Univerziteta za mir Ujedinjenih nacija sa sedištem u Beogradu (2004–2016), organizacije koja je osnovana pod okriljem Generalne skupštine UN.

Butros-Gali je u Evropskom centru za mir i razvoj našao mesto gde je moguće održati ideale mira, razvoja i saradnje. Bio je visoko poštovan ne samo u ovoj ustanovi i ne samo u Srbiji i državama nastalim na prostoru SFR Jugoslavije, već i znatno šire. Dao je nemerljiv doprinos razvoju Evropskog centra za mir i razvoj svojim savetima i podrškom i uvećao njegovu međunarodnu vidljivost.

Posebno važan doprinos Butros Butros-Gali je dao u izradi programske orijentacije Evropskog centra za mir i razvoj za pomirenje i saradnju između bivših jugoslovenskih republika. Budući da je u godinama kada je besneo građanski rat na području bivše Jugoslavije upravo bio generalni sekretar UN, Butros-Gali je radio na pokretanju procesa pomirenja i saradnje među bivšim jugoslovenskim republikama, što je i Evropski centar za mir i razvoj smatrao svojom misijom.

Rečeno je da „veliki ljudi ne umiru zahvaljujući trajnosti njihovog dela”. To svakako važi i za Butrosa Butrosa-Galija, svetski poznatog i priznatog borca za pravedniji svet. Svetu kakav smo mi spoznali, potrebni su upravo takvi nepristrasni predvodnici koji su u stanju da shvate njegove probleme i da doprinesu njihovom rešavanju.

Blagoje BABIĆ